

HÖGSTA DOMSTOLENS BESLUT

Mål nr

meddelat i Stockholm den 26 november 2015

Ö 2554-14

KLAGANDE

Skatteverket

Ombud: Verksjuristen Camilla Larsson

Rättsavdelningen

171 94 Solna

MOTPART

AG

SAKEN

Utmätning

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Hovrätten för Västra Sveriges beslut 2014-04-23 i mål ÖÄ 2019-14

HÖGSTA DOMSTOLENS AVGÖRANDE

Högsta domstolen ändrar hovrättens beslut och fastställer Kronofogdemyndighetens beslut den 1 oktober 2013 (beslutsnummer X) om utmätning av AGs aktier i Syngenta.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

Skatteverket har yrkat att Högsta domstolen ska fastställa Kronofogdemyndighetens beslut om utmätning av AGs aktier i Syngenta.

AG har motsatt sig att hovrättens beslut ändras.

SKÄL

Bakgrund

1. För betalning av AGs skulder i allmänna och enskilda mål utmätte Kronofogdemyndigheten hennes aktier i Syngenta. Aktierna var registrerade hos Euroclear Sweden AB.
2. AG överklagade beslutet och yrkade att utmätningen skulle hävas i fråga om egendom till ett värde av 4 505 kr. Hon anförde att hon hade kvar aktierna för att täcka arvodet till den gode man som hade förordnats för henne enligt 11 kap. 4 § föräldrabalken.
3. Tingsrätten biföll överklagandet och visade ärendet åter till Kronofogdemyndigheten för fortsatt handläggning. Hovrätten har fastställt tingsrättens beslut.

Frågan i Högsta domstolen

4. Utmätningen avser alltså aktier som är registrerade på ett värdepapperskonto. Frågan i Högsta domstolen är om sådana aktier kan tas undan från utmätning med hänsyn till gäldenärens behov (gäldenärens beneficium).

Undantag från utmätning med hänsyn till gäldenärens behov

5. I 5 kap. 1 § 7 utsökningsbalken undantas vissa tillgångar från utmätning. Bestämmelsen omfattar pengar, banktillgodohavande, annan fordran och förnödenheter, i den mån inte något annat är föreskrivet och tillgången skäligen fordras för underhåll åt gäldenären till dess inkomst som täcker behovet är att vänta, dock inte utan synnerliga skäl för längre tid än en månad.

6. Aktier omfattas inte av ordalydelsen i första paragrafens sjunde punkt och kan därför tas undan från utmätning bara om det finns någon grund för en analog tillämpning av regeln. Analogier måste på detta område ske med viss försiktighet. I motiven till utsökningsbalken uttalas att reglerna om gäldenärens beneficium endast med påtagliga svårigheter kan tillämpas analogivis. Högsta domstolen har också i ett tidigare avgörande framhållit att uppräknningen av utmätningsfri egendom i 5 kap. 1 § utsökningsbalken är avsedd att vara fullständig. (Se prop. 1980/81:8 s. 495 och NJA 2004 s. 868 med hänvisningar till tidigare rättspraxis.)

7. Första paragrafens sjunde punkt syftar till att gäldenären ska ha de tillgångar som han eller hon behöver under den närmaste tiden (se SOU 1964:57 s. 237). När det inte är fråga om förnödenheter, måste tillgången därför snabbt kunna omsättas i pengar som gäldenären kan använda för att trygga sitt underhållsbehov. Om utmätningen gäller tillgångar av något annat slag, framstår inte en analog tillämpning av beneficieregeln som följdriktig eller motiverad.

8. Högsta domstolen har i rättsfallet NJA 2012 s. 35 ansett att fondandelar i en värdepappersfond kan tas undan från utmätning med en analog tillämpning av sjunde punkten, eftersom ägaren av en fondandel har rätt att ”omedelbart” få sina fondandelar inlösta i pengar. I förhållande till uttag från ett bankkonto ansågs det därmed inte föreligga någon praktisk skillnad när det gällde innehavarens möjligheter att disponera över likvida medel.

Utmätning av marknadsnoterade aktier

9. I detta fall avser utmätningen marknadsnoterade aktier. Affärsavslut av sådana aktier avvecklas enligt ett tvådagars likvidschema (se Ds 2015:2 s. 113). Utväxlingen av aktier mot likvida medel kan alltså i allmänhet beräknas ske på den andra bankdagen efter transaktionen. Ägaren av aktierna kan därmed inte omedelbart få aktierna ersatta av pengar som kan användas för hans eller hennes underhåll. Främst mot den bakgrunden kan marknadsnoterade aktier inte anses likvärdiga med ett banktillgodohavande vid en tillämpning av beneficieregeln i 5 kap. 1 § 7 utsökningsbalken. Inte heller kan sådana aktier jämföras med några andra tillgångar som avses med regeln. Marknadsnoterade aktier kan därmed inte tas undan från utmätning genom en analog tillämpning av första paragrafens sjunde punkt.

Bedömningen i detta fall

10. Den nu överklagade utmätningen avser AGs marknadsnoterade aktier i Syngenta. Med hänsyn till vad som har anförts i det föregående kan aktier av det slaget inte tas undan från utmätning med tillämpning – direkt eller analogt – av beneficieregeln i 5 kap. 1 § 7 utsökningsbalken. Inte heller i övrigt har det anförts något skäl som kan leda till att utmätningen ska upphävas. Hovrättens

beslut ska därför ändras och Kronofogdemyndighetens beslut om utmätning stå fast.

I avgörandet har deltagit: justitieråden Ann-Christine Lindeblad, Gudmund Toijer, Martin Borgeke, Svante O. Johansson (skiljaktig) och Lars Edlund (referent, skiljaktig)

Föredragande justitiesekreterare: Ann-Sofie Bodin

**BILAGA TILL
PROTOKOLL**
2015-09-30

Mål nr
Ö 2554-14

SKILJAKTIG MENING

Referenten, justitierådet Lars Edlund, med vilken justitierådet Svante O. Johansson instämmer, är skiljaktig och fastställer hovrättens beslut samt anser att skälen från punkten 5 bör ha följande lydelse.

5. Bestämmelsen i 5 kap. 1 § 7 utsökningsbalken om beneficium har utan ändringar i sak överförts från 65 § första stycket 6 i den tidigare gällande utsökningslagen. Till grund för bestämmelsen låg ett förslag av lagberedningen i betänkandet SOU 1964:57. Reglerna om beneficium anses i dag vara något ålderdomliga, och de ingår nu i en allmän översyn av utsökningsbalken (se dir. 2014:127).

6. Enligt 5 kap. 1 § 7 utsökningsbalken undantas från utmätning pengar, banktillgodohavanden, andra fordringar och förnödenheter i den mån inte annat är föreskrivet och tillgången skäligen fordras för underhåll åt gäldenären till dess inkomst som täcker behovet är att vänta, dock ej utan synnerliga skäl för längre tid än en månad.

7. Domstolarna har funnit att de i målet aktuella aktierna kan jämföras med ett banktillgodohavande och alltså är en sådan tillgång som enligt bestämmelsen kan undantas från utmätning.

Dok.Id 114311

HÖGSTA DOMSTOLEN	Postadress	Telefon 08-561 666 00	Expeditionstid
Riddarhustorget 8	Box 2066	Telefax 08-561 666 86	08:45-12:00
	103 12 Stockholm	E-post:	13:15-15:00
		hogsta.domstolen@dom.se	
		www.hogstadamstolen.se	

8. Syftet med den aktuella beneficieregeln är att ge gäldenären skydd för skäligt behov av underhåll under en kortare tid. En förutsättning för att detta ska kunna uppnås är, när det inte är fråga om förnödenheter, att tillgången i fråga är likvid och därför kan omsättas i pengar som kan användas för att tillgodose gäldenärens behov av underhåll. Som ett exempel på en likvid tillgång som kan vara tjänlig för att tillgodose en gäldenärs underhållsbehov nämns i förarbetena hantverkares kundfordran. (Se a. SOU s. 236 f.)

9. Bestämmelsen i 5 kap. 1 § 7 utsökningsbalken är inte direkt tillämplig på aktier. Frågan blir i stället om den kan anses vara analogt tillämpligt. Som allmän utgångspunkt gäller att viss försiktighet måste iaktas innan man ger de utsökningsrättsliga reglerna en vidare innebörd än vad som följer av deras ordalydelse (jfr NJA 2004 s. 868 och där gjorda hänvisningar).

10. Affärsavslut i marknadsnoterade aktier kan i nutida affärssystem ske i princip omedelbart. Efter avslutet uppkommer för säljarens del en fordran på aktielikvid. Betalning sker efter ett schema som innebär att säljaren får likviden senast på den andra bankdagen efter transaktionen (se Ds 2015:2 s. 113). Marknadsnoterade aktier är alltså typiskt sett likvida tillgångar. En säljare som är beredd att acceptera gällande köpkurs kan snabbt omvandla aktieägandet till pengar.

11. I rättsfallet NJA 2012 s. 35 ansågs andelar i en värdepappersfond – även med beaktande av den försiktighet som ska iaktas vid tolkning av utsökningsrättsliga regler – kunna likställas med ett banktillgodohavande och därmed omfattas av gäldenärens beneficium.

12. Sparande i marknadsnoterade aktier har, liksom sparande i värdepappersfonder, väsentliga likheter med sparande på ett bankkonto och utgör i dag en för enskilda vanlig sparform.

13. När det gäller möjligheten att disponera över likvida medel är sparande i marknadsnoterade aktier en minst lika likvid tillgång som den typ av fordringar som berördes i lagförarbetena (se p. 8). Skillnaden mellan sådant aktiesparande och sparande på ett bankkonto eller ett värdepapperskonto får också betraktas som marginell.

14. Aktier av det slag som målet avser får med hänsyn till det anförda anses kunna omfattas av bestämmelsen om gäldenärens beneficium i 5 kap. 1 § 7 utsökningsbalken.

15. Som domstolarna har funnit bör Kronofogdemyndigheten som första instans avgöra om aktierna i detta fall ska undantas från utmätning och i så fall till vilken del.